

חַי עוֹלָם!
Kellemes ünnepeket kívánunk olvasóinknak!

Ősbemutató az újpesti zsinagógában

A sófár hangjaival kezdődött az immár hagyományként számon tartott kántorkoncert, amelyet minden esztendőben a közeledő őszi ünnepek jegyében rendeznek meg Újpesten. A közönség zsúfolásig megtöltötte a padosokat, sokaknak csak pótszék vagy karzati állóhely jutott.

Szerdóc Ervin rabbi rövid törói idézeteket, imarészleteket és filozófiai gondolatokat szőtt a műsorszámok összekötőszövegébe, s maga is zenebarát lévén, gyakran felhívta a figyelmet egy-egy különleges darabra. Bevezetőjében úgy fogalmazott, a koncert cél-

onális jiddis dalokat, az érzelmes szefárd ladino muzsikát és az oratórium hangzásvilágát kívánták bemutatni.

Elsőként a jól ismert Csiribiri-dal szólalt meg a Salamon Sulzer Gyerekkórus és Breuer Ábrahám előadásában, Neumark Zoltán (zongora) és

Ahány előadó, annyiféle stílus és hangszín töltötte be a teret. *Budai Miklós, Nógrádi Gergely, Rudas Dániel, Zucker Immanuel* egyaránt bravúrosan mutatkozott be.

A szünet után ladino dallamokkal ismerkedett a közönség. Ez a muzsika a 15. század végén Spanyolországból a Mediterráneumba kivándorolt szefárd zsidók autentikus zenéje. Elsőként Székelyhidi Hajnal az Adio Kerido című spanyol ladino dalt énekelte, amelynek érdekessége, hogy ez ihlette Verdi Traviata című operájának egyik áriáját. A zenetörténészek kiderítették, hogy Verdi házvezetőnője spanyol volt.

Ezt követően Szerdóc Ervin bemutatta *Linet Saul* török énekesnőt, aki az ORZSE, valamint *Rajk Judit* énekművész, a Zeneakadémia Egyházzenei Tanszékének adjunktusa, az Európai Kulturális Alapítvány igazgatója meghívására először járt Magyarországon. Ladino nyelvű dalokból összeállított műsorával hazájában, Európában és Dél-Amerikában többször is nagy sikerrel szerepelt, sőt doktori disszertációját a szefárd zenei elemek klasszikus formákban való megjelenéséről írta.

Az énekesnő hegedű- és zongorakísérettel három, spanyolosan lüktető szerelmes dalt, majd egy altatódalt énekelt.

(Svajer Barbara felv.)

Linet Saul a barokk műveknek is elismert tolmácsolója. Az újpesti koncerten különleges produkcióra vállalkoztak *Rajk Judittal*. A török és a magyar énekesnő közösen adott elő részleteket – a MÁV Szimfonikusok kíséretével – *Händel Eszter* című oratóriumából.

A zeneszerző két változatban is megkomponálta *Eszter* történetét. Az első – Jean Racine librettója alapján – 1720-ban készült, *Eszter és Mordeháj* címen. *Händel* 1732-ben Velencében részt vett egy púrimi ünnepségen, és az élmény hatására átdolgozta az oratóriumot. A bemutató Londonban volt. A mű hat előadást is megért, ami akkoriban kivételes sikernek számított. 1759-ben, *Händel* halálának évében, egy Amszterdamban élő velencei rabbi, *Jacob Saraval* átírta a librettót, és elkészítette a mű héber nyelvű változatát, amelyben zoltárszövegeket és *Eszter* könyvének púrimi ünnepén felolvasott szövegrészleteit társította *Händel* zenéjéhez. E mű bemutatására azonban nem került sor. 240 évvel később egy izraeli muzsikussal, karmesterrel és csembalista, *Salev Ad-El* rátalált a kéziratra, nyilvánosságra hozta, és 2002-ben New Yorkban, Brooklynban előadták. Az újpesti zsinagógában felcsendült héber nyelvű variáció első alkalommal hangzott el Magyarországon.

A hangverseny zárórészében *Rajk Judit* és *Linet Saul* szefárd dalokat adott elő zenekari kísérettel. A közönség nehezen engedte el őket, pedig hátravolt még az *Exodus* című film főcímmel és az *Osze* sálom, amit Szerdóc Ervin „a béke himnuszának” nevezett. A jól ismert dalt a szólisták és az állva ünneplő közönség együtt énekelte.

A koncert, amelyen nem kértek belépődíjat, az alábbi támogatók hozzájárulásával valósulhatott meg: Újpesti Önkormányzata, Nemzeti Kulturális Alap, Európai Kulturális Alapítvány, ORZSE, Mazsihisz és a Gabbiano Print Kft.

r. a.

Nógrádi Gergely

Az idén a virtuóz kántorok és énekesnők mellett egy gyerekkórus, egy külföldi vendégművész és egy korábban ismeretlen *Händel-oratórium* részletei színesítették a műsort. Az előadókat a MÁV Szimfonikusok kísérték, Héja Domonkos vezényletével.

ja, hogy a művészek a közönségnek élményt és örömet szerezzenek. A hangverseny programjának összeállítója, *Székelyhidi Hajnal* operaénekes, az ORZSE adjunktus tanára és a fellépők ezen az estén a zsidó zenei kultúra sokszínűségét, a liturgikus zenét, a tradíci-

Gyóffy Gergely (hegedű) közreműködésével, majd sorra követték egymást a különböző templomkörzetek kántorai. A zsinagógákban máskor a capella énekelt imák ezúttal *Solti Ádám* hangszerelésében, szimfonikus zenekari kísérettel csendültek fel.

A kormány konszenzusra törekszik a Sorsok Háza ügyében

A kormány a magyarországi zsidó szervezetek támogatásával és a nemzetközi zsidó közösség segítségével akarja kialakítani a holokauszt gyermekáldozatainak emléket állító Sorsok Háza szakmai programját – közölte *Lázár János* Miniszterelnökséget vezető miniszter a Zsidó Közösségi Kerekasztal több mint négyórás ülése után, amelyen tájékoztatása szerint nyolc témát vitattak meg.

A miniszter együttműködő hangulatúként jellemezte a Parlamentben tartott zárt tanácskozást, és a Mazsihisz elnöke is fontos lépésnek nevezte, hogy egy háromnegyed éve megszakadt párbeszédet tudtak folytatni.

„Az együttműködés újrakezdése volt talán a legfontosabb” – mondta a miniszter, aki a felmerülő kérdések közül megemlítette a magyarországi holokauszt túlélők anyagi-szociális helyzetét, a magyarországi zsidótemetők ügyét, valamint a holokauszt megjelenését a köznevelésben. Emlékeztetett, négy témát a kormány kezdeményezett, négyet pedig zsidó szervezetek.

A Józsefvárosi pályaudvaron létesülő Sorsok Háza ügyében *Lázár János* közölte: „a szakmai program

és a belső tartalom tekintetében a magyar kormány konszenzusos megoldást hoz létre”. A szakmai koncepció kialakításában a kabinetnek szüksége van a magyarországi zsidó szervezetek támogatására és a nemzetközi zsidó közösség segítségére – jelezte. A Mazsihisz korábban feltételekhez kötötte együttműködését a Sorsok Háza-projektben a *Schmidt Mária* vezette Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvánnyal. Az egyik ilyen feltétel az volt, hogy a kiállítás történelemfelfogásának a Páva utcai Holokauszt Dokumentációs és Kutatóközpont kiállításának általánosan elfogadott történelemszemléletén kell alapulnia.

A miniszter úgy összegzett, hogy a kifejezetten együttműködő hangulatú megbeszélésen a kormány és a zsidó szervezetek közötti minden konfliktuspont szöbe került, de ezek mindegyikét nyitott kérdések tekintik, a cél pedig az, hogy a következő alkalommal minél többet le is zárhassanak.

Elmondta, hogy a következő tanácskozást decemberben tartják, amelyre meghívják az igazságszolgáltatást vezetőit és a szakminisztereket is, hogy áttekinthessék az antiszemita jelenségekkel szembeni zéró tolerancia elvének érvényesülését.

Lázár János kérdésre megerősítette, valóban felkérte *Zoltai Gusztáv*

távot, a Mazsihisz volt ügyvezető igazgatóját, hogy több évtizedes közösségsszervező tapasztalatait felhasználva adjon tanácsokat a Miniszterelnökségnek – személy szerint neki – „adott esetben vitás kérdésekben”. „Ez korántsem jelenti, hogy mindenben egyetértünk, vagy hogy ő elvtelen támogatója lenne a mi politikánknak. (...) A mi munkánkban szükség van jó néhány olyan ember véleményére is, aki egyáltalán nem tartozik a székértőlünk közé (...)”, mégis megpróbálja a megoldás felé vinni a dolgokat” – fogalmazott a Miniszterelnökség vezetője.

Heisler András közölte, hogy nagyon sok kérdésben sikerült megoldást találniuk, és nagyon sok kérdéssel kapcsolatban a kormánynak és a zsidó szervezeteknek még „dolgozniuk kell azon, hogy eljussunk a megoldásig”.

A Mazsihisz elnöke „nagyon biztatónak” tartja, hogy a Sorsok Házával kapcsolatban a zsidó szervezetek ígéretet kaptak a kormánytól, hogy a kiállítást „csak konszenzusos megoldással” fogják megnyitni, tehát csak akkor, ha a hazai és a nemzetközi zsidó szervezetek is egyetértenek annak a szakmaiságával.

Heisler András elmondta, az ülésen a résztvevők sokat „vitakoztak az antiszemitizmus monitoringozásáról, figyeléséről”, és abban ma-

Heisler András

(Koszticsák Szilárd – MTI)

radtak, hogy a decemberi ülésen vissza fognak térni rá.

A Mazsihisz-elnök pozitív fejleménynek nevezte, hogy a kormány „nyitottan fogadta” a zsidó szervezetek kezdeményezését, hogy tegyék rendszeressé a kerekasztalt. Hozzátette, a következő, decemberi ülésnek már a kormánnyal közösen meghatározott napirendje is „kezd összeállni”.

A Holokauszt-emlékévet az elnök „kétarcú emlékévként” nevezte. Kiemelte, volt konfliktus a zsidó szervezetek és a kormány között, ami „árnyéket vetett”, ugyanakkor az önkormányzatok szervezésében, vidéken „rendkívül emelkedett hangulatú megemlékezéseket” tartottak egész évben, és „különleges értékű” rendezvények, kiállítások jöttek létre.

Zoltai Gusztáv kinevezésével kapcsolatban *Heisler András* úgy nyilatkozott, „megvan a véleménye róla, de azt nem kívánja megosztani” a nyilvánossággal. A tanácsadói kinevezés az elnök szerint mindenkit meglepetésként ért.

Köves Slomó, az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH) vezető rabbija a kerekasztalt „a produktivitás és a konstruktivitás irányába tett lépésként” értékelte a sajtótájékoztatón. Kiemelte a több mint 7000 Magyarországon élő holokauszt túlélő szociális helyzetét. A vezető rabbi elmondása szerint a kerekasztalon a kormány fontos programokat mondott. Az EMIH két külföldi támogatója révén egymillió dollárt hoz Magyarországra, hogy felépülhessen egy idősek otthona a túlélők számára.

A Sorsok Házáról *Köves Slomó* azt mondta, már maga az intézmény „óriási lehetőség”. Kiemelte, a történelmi hitelesség mellett az a legfontosabb kérdés, hogyan adódik át az a tartalom, ami benne van. Ezért a kerekasztalon a vezető rabbi javasolta, hogy a szakértőkön kívül az EMIH, illetve a Mazsihisz felkérésére független értelmiségiek is mondjanak véleményt a kiállításról: arról, hogy szerintük milyen hatással lesz a kiállítás arra a sok ezer gyerekre, aki meg fogja nézni, és akiknek a holokauszthoz és a magyarországi zsidósághoz való hozzáállását befolyásolni fogja.

MTI

Ferenc pápa héberül köszönt el a ZSVK küldöttségétől

Heisler András beszámolója

A nemzetközi politikai helyzetről, a világban dúló konfliktusokról és a keresztények üldözéséről is szó volt Ferenc pápa és a Zsidó Világkongresszus (ZSVK) küldöttségének vatikáni találkozásán – számolt be a találkozón részt vevő Heisler András, a ZSVK alelnöke, a Mazsihisz elnöke az MTI-nek.

A húszfős delegációt Ferenc pápa vatikáni szálláshelyén, a Szent Márta-házban fogadta.

„Az egyórási magánlátogatás nagyon meghitt hangulatban zajlott. Ferenc pápa mindegyikünkkel külön elbeszélgetett” – számolt be Heisler András,

A Ronald Lauder, a ZSVK elnöke vezette delegációban többek között Robert Singer, a szervezet főtákará, Claudio Epelman, a ZSVK latin-amerikai igazgatója, Ferenc pápa régi barátja, és Renzo Gattegna, az olaszországi zsidó közösségek (UCEI) elnöke vett részt. Heisler András, a Mazsihisz elnöke egyetlenként képviselte a közép- és kelet-európai országokban élő zsidó közösségeket.

„Ferenc pápa a világ helyzetéről beszélt, amelyről úgy fogalmazott, hogy borzalmas világban élünk. Megismételte korábbi kijelentését, miszerint a világban dúló konfliktusokkal jelenleg a harmadik világháború zajlik saja-

tos formában. Azt mondta, egyházfőként ő imádkozik, és mindenkit arra kér, csatlakozzon a békéért mondott imához” – számolt be Heisler András.

Hozzátette: a Ferenc pápával való találkozási téma volt a keresztények üldözése is, amit az egyházfő a zsidóság évezredes sorsával és szenvedésével hasonlított össze. „A pápa azt mondta: ezért nem szabad elfelejteniük a keresztényeknek, milyen gyökerek kötik őket a zsidósághoz” – mondta Heisler.

„A találkozón Ferenc pápa és a Zsidó Világkongresszus képviselői is azt hangoztatták, a vallásoknak azért kell tenniük, hogy béke legyen a világban, a Közel-Keleten éppen úgy, mint bárhol máshol” – nyilatkozta Heisler András. Megjegyezte, a békét szolgálta az a június 8-án a Vatikánban tartott békeima is, amelyen Ferenc pápa, Simon Peresz volt izraeli elnök és Mahmud Abbász palesztin elnök vett részt.

A Mazsihisz elnöke elmondta, hogy Ferenc pápa héberül búcsúzott el tőlük, és jókívánásait fejezte ki a közelgő zsidó újév alkalmából.

Szlichot

A Rákoskeresztúri sírkertben megtartott szertartáson a világi vezetést Heisler András, a Mazsihisz elnöke, Feldmájer Péter alelnök, Tordai Péter BZSH-elnök, Kunos Péter (Mazsihisz) és Schwezoff Dávid (BZSH) ügyvezető igazgatók képviselték. Sorfalat idén is a Scheiber-iskola növendékei álltak, így a rabbitestület megjelent tagjain kívül ők és a közönség hallgathatták meg a kórust és Tóth Emil főkántor gyászénekét. Gordon Gábor köszöntője után Totha Péter Joél rabbi mondott beszédet, melyet közös kádís követett. Az ismeretlen munkaszolgálatos emlékművénél Deutsch Dezső holokausztúlélő mondta el a kádíst.

Gránátosból Csucsor, de így is szörnyű

Mint tudjuk, az ortodoxia rosszul van elengedve anyagilag. Iskoláink viszi a pénzt (persze az kell!). A temető utcanevét nem ők változtatták meg, hanem a kőbányai önkormányzat. Hogy Gránátos kommunista lett volna, arról nincs tudomásunk, de Csucsor biztos nem lehetett az...

De a temető! Embertelen körülmények fogadták a szlicheszi látogatókat. Gumicsizma kellett volna a kaszálást rég nem látott terület felkereséséhez, a hajnali-reggeli harmat beborította a sűrű, helyenként térdig érő gyomot.

Az iskola persze fontosabb. De azért kegyelet is van a világon – bár egyre ritkább...

Más. A Kozma utcában rendszeresen a Scheiber-iskola növendékeivel állatnak sorfalat, amely előtt ez ideig a vezetők kavicsokkal a kezükben az auszwitzi emlékműhöz vonultak. Idén, amikor nem is volt szükség a sorfalra, megint elájult egy-két diák a tűző napon.

Nem lehetne abbahagyni?

kápe

„Debreceni” sábbát Szatmárnémetiben

A szatmárnémeti hitközség közös tanulással összekötött sábbátot tartott a debreceni Napolet Atlétikai Klub tagjaival. A vendégek elszállásolását és az étkezés költségeit Szilágyi Gyula nagylelkű adománya fedezte. Az eseményre meghívták Szerdócz Ervin újpesti rabbit, aki 2002 óta rendszeresen felkeresi Szatmárt, ahol tanít és istentiszteleteket tart.

A Napolet Klub részéről jelen volt többek között Szilágyi Gyula, Gervai Lajos, Somogyi László és Fohn György, akik részt vállaltak a szertartásban is. A helybeli közösség tagjai közül Décsei Nicolae, Schönberger Róbert, Pap Stefan, Vajda Judit, Varga Éva vették ki a részüket a találkozó lebonyolításából.

Szerdócz Ervin előzőleg felkereste a máramaroszi hitközséget, ahol nagyszámú közösség előtt tartott előadást ros hájánáról.

Szje

Programajánlat

OKTÓBER

Spinoza Színház
(1074 Budapest, Dob u. 15.)

5. (vasárnap) 19 óra: Alt Duett – zenés tragikomédia

6. (hétfő) 19 óra: Címzett ismeretlen – levéldráma

12. (vasárnap) 19 óra: Fényes élet – zenés játék

14. (kedd) 19 óra: Komolytalan zene: Vámos Miklós, Bornai Tibor

18. (szombat) 19 óra: Bach Szilvia: Skizofrénia – monokabaré

19. (vasárnap) 19 óra: Poppéra – zenés játék

20. (hétfő) 19 óra: Csákányi Eszter: Akit az istenek szeretnek

21. (kedd) 19 óra: Heller Ágnes: Társadalmi közérzetünk

22. (szerda) 19 óra: Gábor György: Talmud, Tóra és a többiek

26. (vasárnap) 19 óra: Frida – kupléopera

29. (szerda) 19 óra: Rose – monodráma

30. (csütörtök) 19 óra: Yoshke utazik – jiddis színház

Hegedűs és Herman Klub

Hétfőn és szerdán 14 órától gyógytorna szakképzett gyógytornász segítségével. A torna sokirányú hatása próbál segíteni a résztvevők panaszain, illetve karbantartani és fejleszteni az adott állapotú fizikumot. Néhány gyakori diagnózis rendkívül hatékonyan enyhíthető a rendszeres gyógytornával.

Állandó programjaink hétköznapokon: irodalmi délután, film-

klub, játékok (memória, dominó, kvíz).

Kedd és csütörtök: beszélgetés, kártya, sakk.

Mindkét klubban péntekenként szombatfogadást tartunk.

Kiemelt programunk a Hegedűs Klubban

Oktober 22. (szerda): Darvas István rabbi előadása 14 órától Szépségpraktikák a Talmudban címmel.

Oktober 28. (kedd): Szülinapi parti 14 órától

Kiemelt programunk a Herman Klubban

Oktober 7. (kedd): Készülődés szukkotra, sátordíszítés és közös klubdélután a Hegedűs Klub tagjaival.

Oktober 14. (kedd): Vendégünk Totha Péter Joel rabbi, beszélgetés az ünnepről a klub sátrában.

Oktober 15. (szerda): Látogatás a Vendéglátó-ipari Múzeumban.

Oktober 21. (kedd): Látogatás a Postamúzeumban.

Oktober 29. (szerda): Kirándulás Etyekre, látogatás a Korda filmstúdióban.

A külsős programokra előzetes jelentkezést kérünk. Mindenkit szeretettel várunk.

Hegedűs Klub: 1136 Bp., Hegedűs Gy. u. 9. Tel.: 320-4819, 413-5524. Herman Klub: 1075 Bp., Síp u. 12. Tel.: 413-5524, 413-5571. E-mail: szocialis@bzsh.hu

Körzeti kitekintő

Szeretkórház

Szép ünnepség keretében, süteményekkel üdítővel megrakott asztal mellett köszöntötték Miller Miklósnét születésnapja alkalmából a Szeretkórház Terasz-terében. Ott volt a kórház igazgatóhelyettese, Márvány Veronika főorvos, Szinai T. József gazdasági igazgató, Deutsch László főrabbi, a rokonság részéről Blumenthal Zsuzsi és Péter, valamint Eislerné Weinstangel Márta és az ápolónővérek. A főrabbi méltatta az ünnepelt eddigi vallásos életútját és a zsidósághoz való kötődését. A kórházi dolgozók nevében Márvány Veronika mondott köszöntőt, további boldog éveket és jó egészséget kívánt a szép kort megért Rózi néni-nek, aki meghatottan válaszolt a jókívánásokra.

Szeged

Megkezdődött a X. Szegedi Őszi Zsidó Kulturális Fesztivál. Az Új Zsinagóga Mártíremlécsarnokában Kovács Valéria kaposvári üvegfestő művész képeit Antala Zsuzsa televíziós szerkesztő mutatta be. A „Magyar Kézműves Remek” díjjal kitüntetett művész csodás alkotásai, ember- és növényábrázolása sokak érdeklődését kiváltotta, a kontúrok és a szintetikus hideg üvegfesték, a színek, a lágy vonalvezetés szinte tapintásra sarkallja a nézőket. Kovács Valéria fesztiváljaink történetében – elsősorban a közönség kérésére – harmadszorra bocsátja rendelkezésünkre műveit.

Zsinagógai hangversenyprogramunk a Filharmónia Magyarország Nkft. szervezésében és a fesztivál-szervezők bonyolításában Hsin-Ni Liu és a Szegedi Kamarazenekar koncertjével vette kezdetét. Bach d-moll és f-moll zongoraversenye, valamint Händel A-dúr concerto grossója nagy sikert aratott. A tajvani művésznő a világ számtalan országában lépett fel neves zenekarokkal, részt vett olaszországi, spanyolországi fesztiválon, zsinagógánkban már szerepelt a Szegedi Szimfonikus Zenekarral és szólóesttel is. A Szegedi Kamarazenekart Kosztándi István vezényelte, aki ez évben nyerte el az „Év Zenésze” címet, s tavaly hitközségünkötől a Löw Lipót-díjat érdemelte ki.

L. A.

Debrecen

A felújított Kápolnási utcai zsinagógában tartotta esküvőjét Winkler

Anikó (Ráchel Edl bát Chaje Bine) és Földiák Gábor (Páltiél Jechezkel ben Áron). A közösség tagjai nagy izgalommal várták e jeles napot, mert az utóbbi időben nagyon ritkán fordul elő ilyen örömteli esemény nálunk. Az ifjú párt Darvas István rabbi eskette, aki a család régi barátja. A chupá alatt elhangzott első hat áldás elmondásával a családtagokat és a barátokat tisztelték meg. A hetedik áldást Zucker Immanuel kántor recitálta. Az esküvő után közösségünket a DZSH kultúrtermében látta vendégül az újdonsült házaspár. A hitközség nevében Kreislerné dr. Grósz Zsuzsanna mondott köszöntőt. Anikó tősgyökeres debreceni, a köztisztelőben álló Schwartz család leszármazottja, akinek a szülei sajnos már csak a Gán Édenből szemlélheték a ceremóniát. Gábor budapesti, a Nagyfuvaros utcai zsinagóga egykori világhírű főkántorának, Stern Lászlónak az unokája. Anikó és Gábor hálás köszönetét fejezte ki a debreceni hitközségnek, hogy hozzájárult életük e csodás napjának felejthetlenné tételéhez. Elképzelésük szerint aktív tagjai kívánnak maradni mind a budapesti, mind a debreceni kilének. Az ifjú párnak sok boldogságot és minél több gyermekáldást kívánunk! Mázál tov!

A közelmúltban ismét megjelent nálunk a szívünk csücskében mindig ott lévő Izrael. A X. Nyíregyházi Cantemus Nemzetközi Kórusfesztiválon szereplő Shikimim kórus ellátogatott hitközségünkre. A Kápolnási utcai zsinagóga ismét étellel telt meg segítségükkel. Széles repertoárjukat nem először csodálhattuk. Klasszikus, chászid, liturgikus és izraeli népdalokat adtak elő héberül és

angolul a nagy számban megjelent közönségnek. Könny szárell a szemünkbe, amikor az izraeli katonakért szólt a megzenésített ima. Az ismert dallamokat, mint az Ádon olam vagy Leonard Cohen Hallelujája, a közönség együtt énekelte a profi művészekkel.

Menase Lev-Ran karmester, zenei vezető büszke lehet kórusára. Az „Od pam” felkiáltás többször hallatszott a nézőtérről, és az izraeli zászlók is előkerültek. (Ezek a zászlók az Izrael melletti debreceni demonstráción már igen sokat „dolgoztak”!)

A kórus vezetője sáná továbbá köszönt el, sajnos mi már velük nem fogunk találkozni addig. Kellemesen kezdődött a hetünk a Shikimim kórus jóvoltából. Todá rábá és löchitrát od harbe pam bö Debrecen!

A DZSH előjárósága és tagsága mély fájdalommal tudatja, hogy egyik legidősebb hittestvérünk, a mindenki által szeretett Garamvölgyi Sándor, Szimcha ben Slajme Zalmen 93 évesen elávozott közülünk.

Sanyi bácsi harcolt az erעי honvédő háborúban. Hitközségünk összeszejövelelein szívesen hallgattuk énekeit, melyeket a Szentföldről hozott, és boldogan tolmácsolt a résztvevők örömeire. Aser Ehrenfeld rabbi méltatta életét, kiemelve életkorát, a 93. évet, hiszen a 9-es számjegy a „cádik”, a 3-as pedig a „gimel”, illetve „gadól”. Sanyi bácsi cádik gimel volt, aki reggelenként a bét hámidrás kapunyitása előtt jóval megjelent, hogy minél előbb imádkozhasson az Örökkévalóhoz. Most már a Gán Édenben folytatja a Mindenható szolgálátát.

Temetésén jelent volt Szabó György, a Mazsók elnöke és családja, akiket rokoni szálak fűztek az elhunythoz. Gyászolja lánya, Ági, unokái és hitközségünk. Nyugodjék békében!

Debrecen: Darvas István rabbi esket

Átadták a felújított debreceni Kápolnási utcai zsinagógát

Átadták a felújított debreceni Kápolnási utcai zsinagógát, amely európai uniós támogatással, „A vallási turizmus erősítése a nagyváradai és a debreceni zsidó hitközségek közreműködésével” című, határon átnyúló projekt keretében készült el.

Kósa Lajos polgármester az avatáson azt emelte ki, hogy a beruházással „a város gyarapodott, mi lettünk többek”. Hozzátette azt is, hogy folyamatban van a Pásti utcai zsinagóga felújítása, a Petőfi téren pedig építészeti emléket állítanak a második világháborús szőnyegbombázáskor lerombolt egykori zsinagógának is.

A fideszes politikus emlékeztetett arra, hogy Debrecenben van Magyarország legnagyobb vidéki zsidó közössége. „Mi együtt vagyunk debreceniek, ami nélkülözhetetlen a saját identitásunkhoz.” Kósa Lajos arra kérte a város zsidó közösségét, hogy folytassák az eddig jól bevált együttműködést, mert csak így lehet előretűni.

Horovitz Tamás, a DZSH elnöke mérföldkőnek nevezte a hitközség életében a Kápolnási utcai zsinagóga felújítását. Felidézte, hogy 2010-ben

ünnepelték a templom 100 éves évfordulóját, „beázó tetővel, málló vakolattal, megrongálódott homlokzattal”.

Akkor határozták el, hogy megvédi örökségüket, és a nagyváradai hitközséggel együttműködve, 1,4 millió eurós európai uniós támogatásból mára elkészült a debreceni, néhány hét múlva pedig befejeződik a nagyváradai zsinagóga felújítása. Horovitz Tamás elmondta még, hogy náluk otthonra talál a Debreceni Egyetemen tanuló négyszáz izraeli diák is.

Felix T. Koppelman, a nagyváradai hitközség elnöke „két ország, két megye, két polgármester, két hitközség” példaadó együttműködésének értékelte, hogy uniós támogatással megújulhatott a debreceni és a nagyváradai templom.

Szabó György, a Mazsók elnöke felidézte azokat a történelmi eseményeket, amelyeknek tanúja volt a 104 éves Kápolnási utcai zsinagóga. Példamutatónak nevezte Debrecen és az ország második legnagyobb zsidó hitközsége együttműködését, majd a közelgő újjéval utalva reményét fejezte ki, hogy kart karba öltve, békében

(Fotó: Czeglédi Zoltán – MTI)

tudnak élni, és „győzni fognak azok, akik újra az életükre törnek”.

Tóth Attila, a Hajdú-Bihar Megyei Közgazdászok alelnöke kiemelte: a két éve indított projekt során rugalmas volt a határ két oldalán lévő önkormányzatok és hitközségek együttműködése. Utalt arra, hogy hasonló módon több hajdú-bihari település zsinagógáját is meg lehetne újítani.

MTI

Izrael–Szenszék – 20

Az Izrael Állam és a Szenszék közötti diplomáciai kapcsolatok felvételének 20. évfordulója alkalmából nyílt kiállítás Pápai látogatások Izraelbe címmel a Budapesti Olasz Kultúrintézetben.

A diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló megállapodást 1993. december 10-én írták alá, majd 1994 elején ratifikálták – idézte fel a kiállítás megnyitóján Alberto Bottari de Castello apostoli nuncius. Mint hangsúlyozta, a zsidóság és a katolikus egyház közötti kötelék évezredekre nyúlik vissza: a gyümölcsöző kapcsolatok mindig erősek voltak.

„Ugyanakkor ez a kapcsolat nagyon összetett, és nem nélkülözötte az olyan időszakokat sem, amelyeket a kölcsönös félreértés és elutasítás jellemez” – fűzte hozzá. Az apostoli nuncius elmondása szerint a párbeszéd és barátság időszaka a hatvanas években vette kezdetét; VI. Pál pápa 1964-es szentföldi látogatása után a Nostra Aetate kezdetű, 1965-ös zsinati dokumentum fölmentette a zsidó népet a Krisztus keresztre feszítésére vonatkozó kollektív bűnösség vádjá alól.

II. János Pálnak döntő szerepe volt az új periódus megszilárdításában, hiszen elismerte a zsidó nép szülőföldhöz való jogát, majd 1992-ben fölállt a kétoldalú kapcsolatok normalizálását célzó munkabizottság – emlékeztetett.

Alberto Bottari de Castello értékelése szerint a megállapodás ratifikálása óta a Szenszék és Izrael közötti párbeszéd és barátság megerősödött; II. János Pál 2000-ben, XVI. Benedek 2006-ban zárandokolt el a Szentföldre, Ferenc pápa idén májusi apostoli útja pedig újabb mérföldkőnek számít.

Mint emlékeztetett, Simon Peresz izraeli elnök a „béke és a béketeremtés embereként” üdvözölte Ferenc pápát, aki egyaránt elismerte Izrael és a palesztin nép békéhez való jogát, és kiállt a kétállami megoldás mellett. „Most, hogy a fegyveres ellentét halálos lángjai Gázában végre lecsillapodtak, és ezzel megnyílt az út a tartós fegyverszünet felé, csak remélhetjük, hogy ez a fegyvernagyvadás átadja helyét a végleges békének” – jegyezte meg.

Az apostoli nuncius hozzátette, néhány kérdés még

nyitva maradt: máig folynak például a diplomáciai erőfeszítések annak érdekében, hogy Izrael és a Szenszék között egy gazdasági megegyezés is létrejöhessen. Elmélyültebb tanulmányozásra vár a Közel-Keleten élő keresztény kisebbségek sorsa, a radikális iszlám erősödése, és mindenekelőtt az antiszemitizmus elleni együttműködés megerősítése.

Az egyház elkötelezetten részt vállal az antiszemitizmus elleni harcban – közölte Alberto Bottari de Castello Ferenc pápát idézve, aki figyelmeztetett: „a soá tragédiája az emberi gonoszság mélységének szimbóluma”.

Ilan Mor, Izrael magyarországi nagykövete a kétoldalú egyezményt történelmi mérföldkőnek nevezte, nem csupán a Szenszék és Izrael, hanem a katolikus egyház és a zsidók kapcsolatában is. Mint emlékeztetett, 1904-ben Herzl Tivadar X. Piusz támogatását kérte a zsidó állam megállapításához, de a pápa kategorikusan elvetette a kezdeményezést, majd a Szenszék megtámadta az ENSZ 1947-es megosztási határozatát.

A nagykövet szerint a történelmi és teológiai fordulat a Nostra Aetate elfogadása jelentette. Ez a dokumentum felmentette a zsidókat a Jézus halála miatti kollektív bűn alól, amely vád a vallási antiszemitizmus egyik legjelentősebb forrása volt a történelem folyamán.

A következő mérföldkő az alapszerződés volt, amely a diplomáciai kapcsolatok kiépítésén, az antiszemitizmus elleni harcban mutatott elkötelezettségen, a kulturális és tudományos cserekapcsolatokon és a keresztény zárandoklatok ösztönzésén alapszik – közölte a nagykövet.

Ilan Mor hozzátette: az elmúlt húsz évben Izrael és a Szenszék kapcsolata átesett megértéssel teli időszakokon, de olyanokon is, amelyek nehézségekkel jártak, ennek ellenére a párbeszéd végig fennmaradt.

Ferenc pápa izraeli látogatása után lehetővé vált a gazdasági és pénzügyi egyezmény befejezése, amely tulajdonjogokkal és adózással kapcsolatos kérdéseket tárgyal.

A nagykövet elmondása szerint a jelenlegi kapcsolatok Izrael és a Szenszék között kölcsönös tisztelet és párbeszéd alapszanak, és bár még várnak a két félre kihívások, jelentős előrelépéseket tettek, Ferenc pápa például erős szavakkal ítélte el az antiszemitizmust.

„Biztos vagyok abban, hogy Ferenc pápa látogatása, ahogy elődje is, hozzájárul majd a katolikus egyház és a zsidó nép közti békülés, elismerés és párbeszéd folyamatához, és a Szenszék és Izrael kapcsolatához” – fogalmazott Ilan Mor. Az Olasz Kultúrintézetben nyílt, Pápai látogatások című kiállítás a legutóbbi négy pápa izraeli látogatásait és a három monoteista vallás szent földjét mutatja be, míg a Vízum az életért című tárlat olyan diplomatakról szól, akik zsidók életét mentették meg a holokauszt idején.

MTI

Kardos kevertjének könnyed kritikája

Bemutató a Síp utcában

Prédikációk, beszédválogatások nagy elődöktől a világ számos országában, így kis hazánkban is napvilágot láttak. Am hiába kutattam a Google rejtett bugyraiban, rabbi szerzőtől a ma égető problémáit előrevetítő több évtizedes „jóslatok”, megérzések, utalások, a nem bennfentes olvasó számára szinte bulváros fordulatokat felvillantó könyv senkitől sosem!

Kardos Péter zuglói főrabbi, az Új Élet főszerkesztője elsőkönyves, s ahogyan ezt már itt-ott írta s nyilatkozta, „utolsókönyves” szerző. Erre azért nem kell mérget venni! A vallási vezetők, akár az orvosok, jogászok, őrzik a titkokat. Ahhoz képest, hogy lassan negyed évszázada vagyunk kollégák, valamint ún. átjárós szobákban dolgozunk, egymás ki-bemáskálását óhatatlanul is látjuk, csak Breuer Péter egyik vele készített interjújának meghallgatásakor tudtam meg, hogy már nyomdában a „Síp utcai kevert”. Ha titok, hát legyen az, kívártam, míg megkapta és idehozta – frissen a nyomdai gépsorokról – a szerzői példányokat.

Áldott jó természetű, türelmes, cseppet sem rámenős embernek ismer mindenki, ezért pillanatokon belül ajtót nyitottam rá, majd az épp kis kupacba rakott könyvek egyikét elvettem, odatoltam elé, és kértem, dedikálja. Megtette, szerinte amúgy is adott volna... Ez már sosem derül ki.

Naná, hogy kiolvastam. Tetszett is, főként a bulvárosabb, intimpistább részek, mert azért néhány szereplőt már én is csak a folyosói pletyka szintjén ismerhettem.

Egy könyvet jól megírni egy dolog (indítatás, ötletek, mondanivaló, tehetőség), de kiadó is kell, olyan, amelyik (merkantilis világban élünk) fantáziát, eladhatóságot lát a kéziratban, s ez a Gabbiano volt. Végül kell egy ütős fedél is. Nem kis fantáziával a Hitközség Síp utcai épülete látható a könyvből, ez Bagossy Balázs érdeme, míg a nyomdai előkészítés, tördelés Mandel György munkája.

* * *

Az eseményre megtelt a Síp utcai színház Díszterme, elfogytak az ülőhelyek, rokonok, barátok, kollégák, közöttük a Hitközség részéről: Deutsch Róbert (a Rabbistület igazgatója), Tordai Péter BZSH-elnök, Schweitzer Dávid, a BZSH üv. igazgatója. Ott voltak pályatársak, ismerősök, még a távoli Göteborgból is... s számosan a technika, az esemény közzététele okán. Ez összejevetel főszerelője, Kardos Péter köszönetet mondott mindazoknak, akik szerepet vállaltak a délután megrendezésében (Deák Andrea), a szervezésben, és azoknak is, akik tanúi voltak a leírt eseményeknek.

A könyvbemutatót Heisler András, a Mazsihisz elnöke nyitotta meg. Gondolatait adjuk közre.

„1936. május 11-én születtem Budapest, a »bika jegyében«. Ez időnként kiérezhető cikkeimből, prédikációimból egyaránt” – írja magáról Kardos Péter könyvének hátlapján. Csak azért nem áruolom el, melyik könyvének hátlapján, mert a szerző megosztja velünk a titkot: ez első és tervei szerint utolsó könyve is. Bár tudjuk, rabbi, de lehet, hogy jól kalkulál – ritka bélyegnek is nagyobb az értéke, egykönyves szerzőnek lenni pedig rang... gondoljanak bele, itt, a Díszteremben bizonyára többségében vagyunk, akinek soha egy könyve sem jelent még meg.

Kardos Péter főrabbi és főszerkesztő, most legújabbán író úr megtisztelt azal, hogy felkért könyvbemutatójának megnyitására. Végig gondoltam, mit tudok majd mondani, s eszembe jutott egy irodalomkritikus klasszikus párbeszédje barátjával. Te fogsz kritikát írni a könyvről? – szölt a kérdés. Igen, volt a lakonikus válasz. Olvastad már? Nem, de nem is fogom, nem hagyom magam befolyásolni általa.

Tudjátok, én nem vagyok irodalomkritikus, ezért kénytelen voltam venni a hátlapnál kezdtem, mint afféle sportszerető, újságolvasó ember. S ez a „bika jegyében”, ez csak nem hagyott nyugodni. Utánanéztem. A bika az Ószövetségben mindig áldozati állat volt, mégpedig az Úr parancsa szerint hibátlannak kellett lennie. S aki a Síp utcában lezuh majd fél évszázadot, az tényleg valódi áldozat – még akkor is, ha nem egészen hibátlan. Vajon hány

ilyen áldozat van még közöttünk: Schweitzer, Domán, Deutsch? Kettő, három, négy, vagy akár több is – egyáltalán van még annyi, mint a salomoni templom bronzmedencéjét tartó, négy égtáj felé néző tizenkét bika? Mert a többiek elmentek mind, elfogytak, egy-egy bölcs tanításuk vagy szelíd mosolyuk emléke maradt csupán nekünk. Kardos sok ilyen pillanatot örökít meg könyvében, ő nagy idők nagy tanúja.

Síp utcai kevert – olvasom a címet, és elgondolkozom: vajon velem szórakozik ez a Kardos? Mert én pontosan tudom, ki, és a börmönön érzem, mit kevert. Értékrendet biztosan. Ma olyan és akkora keverés van már megint a Síp utcában, amilyent utóljára talán az átkosban élhetett meg az ember. Múltkor felhívott a szerzőnk – tudják, a Kardos, valamit kérdezett, majd a válaszat követő hosszú csendet annyival törte meg döbbenet: „Andriskám, azt tudod, hogy ilyen még soha nem volt...” S látom a szerzőn, érzem szavaiból, hogy ez neki is fáj, s fájdalommal keserű derűvel, vállalható cinizmussal, de legfőképp igazi humorral viseli. Vagy lehet, hogy éppen azzal álcázza.

Könyve egy gyűjtemény. Cikkek és prédikációk. Kortörténet, korrajz – ahogy a cikkek záró fejezet mondja: A rendszertől a váltásig. A varsói szolgálat, a göteborgi kaland, mind oly mértékű bájjal, finom öniróniával került rögzítésre, ami a nagyoknak sajátja. S mily érdekes a világ. Amelyik cikkekre vagy beszédre ráismerek, mert azért néhány évtizede már én is követtem a Síp utcai keringőt, szóval amelyekre ráismerek, azt kedvel olvasom, mint mikor rég nem látott baráttal hozza össze a sors, s újraéljük vele közös emlényeinket. Aztán amelyik cikk vagy beszéd számomra újnak bizonyul, ott a mindig izgalmas tartalmán túl állandóan magát a helyzetet, a szituációt próbáltam – mint lelkes olvasó – magam elé képzelni. Milyen lehetett a nagykapornaki zsidó temetőben elmondott beszéd közben a sírokat rendbe tevő cigányok figyelme, mekkora szemekkel meredhetek egy kipás, de szakáll nélküli zsidó papra, aki hol beszél, hol énekel, majd a beszéde végén lovári nyelven köszönti őket. A romáknak ez igazi sci-fi lehetett. Aztán néhány hónapja együtt voltunk Magyarország miniszterelnökénél – tudják, az „igen tisztelt-nél”. A világi vezetés mellé úgy érzem, kell egy vallási vezető is, s mivel az emlékezetpolitikai kérdések éppen napirenden voltak, gondoltam, legyen rabbi, legyen holokausztjűelő, és legyen kiváló intelligenciájú ember, hát őt választottam. Meglepett. Nemcsak engem, a miniszterelnököt is. Olyan tapintattal, de oly mértékű határozottsággal tette helyre a zsidó-magyar, magyarországi zsidó, Mózes-hitű magyar, magyar – magyar zsidó szemantikát és definíciós problematikát – mindez a miniszterelnök felé célozva –, hogy később az egész tárgyalásunkat az ő szavai keretezték. Van neki karizmája, ezért lehet őt kedvelni, és pontosan ezért sokaknak nehéz őt szeretni.

S ha valaki még nem olvasta a könyvet, hát vegye, s tegye. Kedvcsinálóként egy rövid részletet szeretnék felolvasni: s innentől komoly lesznek, mert az esemény annak a német csoportnak a megrendítő látogatása, amelynek tagjai náci utódokból álltak, s a bocsánatkérésért utazták körbe Európát. (...)

A Mazsihisz elnökét Nógrádi Gergely követte a mikrofonnál, az alkalomhoz illő Sehechejánu imát előadva, majd Frölich Róbert, a Dohány utcai zsinagóga főrabbi (akitől a humor, az ironia szintén nem áll távol) vállalta a hálátlan „untermann” szerepet, aláértve, megkönnyítve, még színporkázóbbá téve a szerzői reflexiókat.

Nógrádi Gergely a délután során három részletet olvasott fel a könyvből, olyan plasztikussá téve témát, helyszínt és szereplőket, mint egy prominens előadó egy hangoskönyvet, mint egy rádiós hangjátékot – egyedi orgánuma, empátiája e műfajban is nagyja tette.

Tulajdonképpen ezzel véget is ért... volna a könyvbemutató, ha nem követi a könyvek megvásárlása, majd a hosszú sorokban dedikálásra várás. Mindez egy könyvünnepp érzetet keltette, és időben sem volt kevesebb, mint ami megelőzte.

Higgyék el, érdemes megvenni, elolvasni, helyet csinálni polcon, asztalkán... ez a kötet nem hiányozhat!

Gáljuli

Az apostoli nuncius és az izraeli nagykövet az ünnepségen

MTI

Fesztiválmazsolázó – némi fanyalgással

Csak az a megnyitó, csak azt tudnám feledni – nem szó szerint idézzük, de egyik munkatársunk bevezető soraiból következtetünk az érzelmekre. Azt nehezményezi, hogy a napi politika ide is beszélt. Egyetértünk ugyan a nyitbeszéd gondolataival, csak azoknak nem akkor és ott a helyük...

Az életöröm zenéje

A Budapest Klezmer Band a Dohány utcai zsinagógában

Politikai nyitbeszéd és a művészet politikán túlmutatató ereje – ez a kettősség jellemezte a Budapest Klezmer Band koncertjét a fesztivál első estjén. Szerencsére a muzsika most is bebizonyította: az ünnepi érzés képes kiemelni az embert a hétköznapi visszasságok közül.

Annak idején született egy konzensus: a Zsidó Nyári Fesztiválon nincs politizálás, a kultúra ünnepe a kultúráé a terep. Nemcsak mert a kultúra és a politika nem fér össze egymással, hanem mert az előbbi egyetemes és örök érvényű, az utóbbi viszont partikuláris és kérészerű. Ugyan ki elemezgeti ma már mondjuk Goethe költészetén merengve (az irodalomtörténészeket kivül), hogy a vizsgát milyen közéleti szerepet vállalt, és miként hatott ez a környezetre? Olvassuk és csodáljuk a Faustot, de közben nem jut az eszünkbe, hogy szerzője a weimari herceg minisztereként ügyködött.

A mai Magyarországon másképpen van. A politika mindenható beszíváro, sőt, lassan eluralja az életet. A kultúra sem menekülhet előle, holott a művészet önmagában is elsőpró kiáltvány az emberségért, a toleranciáért, a szépségért, szemben a hétköznapi alantas eseményeivel. Politikai szótartó intenzió a közönséghez egy kulturális fesztivál nyitányán egyenlő az ünneprontással.

A munkásságáért és közéleti tevékenységéért általam és sokak által nagyra becsült muzsikus, Fischer Ádám karmester mégis ezt tette. A Zsidó Nyári Fesztivál első estjén, a Budapest Klezmer Band koncertje előtt Fischer megnyitóbeszédében a honi viszonyokról, azon belül is a hazai antiszemitizmusról tartott kiselőadást. Nem mintha nem lett volna igaza, hiszen a jelenség valóban létezik, és egyre aggasztóbb méreteket ölt. Valóban fel kell lépni ellene, még a „soft” antiszemitizmus, amint Fischer nevezte, a „kódolt”, „összekacsintós” zsidóság ellen is. Azzal szintén egyet lehet érteni, hogy a zsidó szervezetek jól teszik, ha határozott kormányfőlépést követelnek a hétköznapi antiszemitizmussal szemben.

Csak egy a baj: ezek a szavak nem egy kulturális ünnep nyitójestjére valók. Még akkor sem, ha nálunk már a zsebkendőjét sem ejtheti le senki anélkül, hogy ne idézzen valamelyik politikustól (pro és kontra). Rádásul a Budapest Klezmer Band koncertje a Dohány-zsinagógában volt – igaz, nem vallási eseményként, de akkor is. A múltkoriban egy másik zsinagógában, istentisztelet előtt voltam a tanúja, amint valaki politizálni kezdett – a rabbi szólt rá, hogy ide imádkozni járunk, tartsa magát ehhez az illető. Magyarán mindennek megvan a maga helye és ideje, amely bölcsességet nem én találtam ki, hanem a Prédikátor Könyvéből idézek, némileg szabadon. „Ideje van a hallgatásnak és ideje a szólásnak. Ideje van a szeretésnek és ideje a gyűlölésnek; ideje a hadakozásnak és ideje a békeségnek.”

Szóval elég lehangolóra sikeredett az est kezdete. Még szerencse, hogy a Budapest Klezmer Band feltűnésével a muzsika hamar feledtette az egészet. Nem vagyok egyedül a véleményemmel: padszomszédom az első akkordoknál odasúgta nekem:

végre vége a depressziónak. Hála az égnek, a művészet megint bebizonyította, hogy felülemelkedik a napi politikán. A kultúra ünnepe az öröm ideje, és a muzsikusok egy pillanat alatt helyreállították a lelkekben az örömet, amivel a közönség az ünnepi koncertre érkezett.

Mert a klezmer az életöröm zenéje, akkor is, ha időnként bánatos. Jávor Ferenc, a mindenki által méltán rajongott Fegyva csapata tudja, hogyan robbanjon be a jelenlétük tudatába. A klarinét, a hegedű, a harmonika, a zongora, a harsona, a bőgő, a dobok vitustáncot diktálnak. Kár, hogy a színültig megtelt zsinagóga nem alkalmas rá, hogy valóban táncra perdüljünk, így az emberek a padokban hajladoznak, verik a taktust a kezükkel, a lábukkal, a fejek ütemesen mozognak. Fegyva szavai végleg elsöprik a nyomasztó köszöntőbeszédet: „Hatalmas ajándék, hogy itt lehetünk – mondja. – Gyönyörű épület, csodás közönség, zsidó kulturális fesztivál – kell több egy zenésznek?”

És nekünk sem kell több. Sőt, amit kapunk, az több mint elég: a klezmer varázsa, az ősi dallamok (legyenek akár modernre vagy populárisra hangszerezve), a zene ereje, azé a zenéé, amelyre elődeink és a maiak ropták, ropják esküvőkön, ünnepeken, mulatságokon. Az európai zsidóság élni akarása csendül fel ezekben a darabokban, az étellel való boldogító kapcsolat, amit a legsötétebb szenvedés kora sem tudott kiűzni a lelkekből. Amint Fegyva mondja az egyik számnál: „A zene a tanúságtétel arról, hogy egy népet fizikailag el lehet pusztítani, de szellemileg soha.”

A hangszerek pörgős, egymással versenyt futó, egymásnak felelgető összjátékát hallgatva, és valóban lehetetlennek tűnik. Mondják, a klezmerzenekarban a klarinét, a hegedű, a harmonika a legfontosabbak. De nem mindig van így, A csak élünk és nevünk című szám harsonára hangszerezelt muzsikájában semmiképpen sem. *Barbinek Gábor* virtuóz módon felelt *Kohán István* klarinétjának, majd olyan improvizatív szólót vág le, hogy az ember eltájtja a száját: ez a klezmerben lehetséges? Igen, most minden lehetséges. A művészetben helye van az örömmel és a bánatnak is.

A Bessarabia című szám fergeteges, de az utána következő magába mélyedésre készlet. Fegyva, az együttes zongorista-zeneszerző vezetője idén, a holokauszt 70. évfordulóján az áldozatok emlékének ajánlja a darabot. A rabbi imája. Magányos hegedű szól szívet tépőn, *Gazda Bencéé*, mellette szinte suttog a többi hangszer. Majd a hegedűdallam kibomlik, olyan, mint a legfinomabb csipke. Egyenesen az ég felé száll, akár az ima. Aztán minden hangszer külön-külön elmondja a maga fohászt, mint ahogy az ember kérleli az Istent nagy szükségében – hol tisztán csengő szóval, hol mormolva, más-kor kétségbeesetten zokogva.

De a leginkább szívszorító bánat csak most következik. A vendégművész, *Tompos Kátya* jön ki a színpadra, hogy az izraeli *Joshua Sobol* Gettó című zenés darabjából adjon elő három dalt. A művet a Pécsi Nemzeti Színház tűzte műsorra, a zeneszerző és a zenei vezető Fegyva

Tompos Kátya Gazda Bencével

(Vigh György fotója)

volt. S bár már nincs repertoáron, a darab most újjáéled. Kérdezem a csillagokat címmel Tompos Kátya gettóban élő fiatal lány alakját személyesíti meg, aki az életéért könyörög. Majd a Táncoj velemmel hirdeti: a szerelem, azaz az emberség a fagy, az éhség, a brutalitás közepette is képes kivirágolni. A harmadik dal a meggyilkolt gyerekekért szól, akik már nem hívhatják magukhoz a szüleiket. „Hunyd le a szemed, és aludj, kölyök” – ismétli újra és újra az énekes. Még hogy a művészet nem elegendő önmagában, hétköznapi politizálás nélkül! Nagyon is elegendő, sőt, magasabb szintre emeli a szokványos megközelítéseket.

A hóra a remény tánca – vezeti fel a következő darabot Fegyva. Hóra a címe a számnak, és valóban a remény fogalmazódik meg zenei gondolat formájában. *Gazda Bence* szólója alatt szinte látjuk, amint a hegedűs kibotorkál a pincéből a napfényre. Nem a csillogó színpadon áll, hanem a szétbombázott utcán, elfagyott ujjakkal szólaltja meg a túlélés óvatos, még hitetlenkedő hangjait. Bekapcsolódik a klarinét és *Nagy Hanna* harmonikája, mire a hegedűs megkönnyebbülten és bátran rázendít. Felmelegedtek az elfagyott ujjak, felengedett a félelemtől megdermedt szív. A ritmuszekció dobja, mögötte *Végh Balázssal*, és nagybőgője *Máthé Gábor* jóvoltából nagyban hozzájárul, hogy a közönség is belemelegedjen. Mindenki az ütemre tapsol.

Löchájim, rebbe – dörmögi a mikrofonba a szünet utáni, megint csak vidám darab alatt időről időre Fegyva. A zene az életet élteti. És ahogy nincs zsidó muzsika klezmer nélkül, úgy zsidó esküvő sem létezhet klezmerzenekar nélkül. Még a sarokban bóbiskoló öregúr is felugrik, és a hangszerek játékaól megittasulva, sőt, megfiatalodva táncolni kezd – közli Fegyva, a közönség figyelmébe ajánlva az odakint kapható cédét. Ez itt a reklám helye, aki tehát vissza akarja kapni az ifjúságát, mindenképpen vegyen egy lemezt. A zsinagóga végighullámszik a nevetés.

A Pürim című darabból eljátszott Perzsa udvarban a virtuóz klarinét és a lassú hegedűs hajladozó hangjai keleti táncosnők érzéki mozgását idézik. Majd ismét Tompos Kátyával együtt folytatják. Daragó diinuju és Tumbalalajka oroszul, majd a cigánylány éneke, akit meghódít a klezmerhegedűs. A hangulat végleg felforrósodik, a közönség dobol, tapsol, elragadtatva követi a ritmust. Mindenki a Budapest Klezmer Bandé, a zsidó ünnepé, a hétköznapiokon felülemelkedő muzsikáé.

Rados Virág

Egy pesti lány

Jó könyv, jó színház abból lesz, ami vagy nagyon egyedi, vagy nagyon tipikus. A *Förster Vera* visszaemlékezéseiből készült monodráma mindkét kritériumnak megfelel, de nem ettől lesz jó. A Fészek Klubban idén már néhány-szor került előadás most a Goldmark Teremben kapott nagyobb nyilvánosságot.

Förster Vera két évvel ezelőtt megjelent önéletrajza akár saját édesanyám története is lehetett volna. Hőse egy éles eszű kis-, majd kamaszlány, aki meglehetősen rosszkor, meglehetősen rossz helyre születik (ahogy ezt már bevezetésként le is szögezi). Elárul, rokonokhoz kerül, őt nevelik, lázad – keresi önmagát.

Ezt a történetet, amely nyomtatott változatban sem volt hatalmas terjedelmű, *Szántó Erika* formálta meg és rendezte színpadra. A dramaturg munkája ilyenkor jobbra a húzás, a néző figyelmét le tudja kötni. A színész kezébe már olyan anyag került, ami Förster Vera nagyon mozgalmasságát csak a kezdetét vázolja föl.

Olasz Ági/Förster Vera úgy mesél, mintha családi körben sztorizna, kicsit nevetve is egykori önmagán. Az már a színészi találmány eredménye, ahogyan az író eredetileg kissé túl tárgyilagos szövegét megleveníti. Elragadóan rajzolja meg a gyerekkort, a robbanó kitérőt a kötöttségekből. A találkozást a közönséggel: az ifjúsági mozgalommal. A lángoló lelkesedés időszakát. Aztán a csalódást, a túllépést kommuna- és kommunisztikus illúziókon.

Később a zsidótörvények éveit, a kort, amelyben ezrek próbálták bujkálni, a hamis papírok életet mentettek, tehát Verának abban kellett segíteni. És a letartóztatást, a Gestapo által elfoglalt Majestic szálló megtapasztalását, immár börtönként – végül a halálutat Auschwitzig.

Olasz Ágíról fokozatosan tűnik el a sál, a derű, a kabát, a mosoly, a ruha – míg nem Förster Verából is csak az egyetlen célra, a túlélésre összpontosító élőlény marad. Elpusztuló, elfogyó szavaival, fehér rongyaiban, a kopaszsgot jelképező fejfedőjével meztelenebb, mintha valóságosan mutatkozna elő.

Fájóan szép alakítás, ahogy *Olasz Ági* visszaalakul emberré, örül egy falat kenyérnek, a levegőnek. Förster Vera nem színezi át múltbeli gondolkodását, az oroszok érkezése a túlélők számára a szabadság ígérete volt.

De itt egy sóhajtasnyi kitérő szükséges. A darabot *Gerendás Péter* dala ölelik körül. Induláskor a szinte kopár színés a *Lomtalánítás – emléktelenítés* dal szövege kapcsolódik a néhány régről megmaradt tárgyhoz. Már ez a dal is nosztalgia nélküli, fájdalmas felsorolás, hiszen embereket idéz fel, akik már rég meghaltak. De ez szinte semmiség a zársként vetített képsorokhoz képest: jobbszéli egyenruhások felvonulásait, díszszelvény mutatják. És miközben ott remeg még a levegőben az utolsó mondat: „Szabadság?”, a legvégén képen kisiskolás kölyök képét látjuk, apuka fekete jövőt ígérő fekete egyenruhájában. Mintha semmi nem változott volna.

(Förster Vera *Kapaszkodj... című önéletrajzát a Saxum Kiadó adta közre 2012-ben.*)

BJI

Konrád Györgyöt is ünnepelték az Urániában

Alföldi a topon

Színházjárás során fel-felbukkan a kérdés, vajon lehet-e újságcikkből előadást rendezni. A válasz inkább a nem felé hajlik. Mégis van ellenpélda. *Konrád György* februárban megjelent esszéjét – Kutató közben hamu és csontdarabkák – *Alföldi Róbert* színpadra vitte a fesztivál nyitónapján.

Nem először nyúlt a szöveghez (mely megnézhető a Mazsihisz honlapján), készült belőle egy videofelvétel, de a több mint félórás, nagyon elgondolkodtató próza hallatlanul tömény. Nincs olyan mondata, ami után ne kellene megállni – (ha olvasom, újraolvasni) –, és eltöprengeni rajta.

Konrád először arról a híres wannseei konferenciáról ír, ahol hűvös, nyugodt, józan urak eldöntötték az európai zsidóság sorsát. A megsemmisítésüket.

Aztán a saját gyermekkorát mondja el, hogyan élte meg szülőfalujában/városában az ég elszükkülését, majd elfeketedését, s milyen csodaszép véletlenek, időzítések, el- és visszautazások mentették meg végül is az életét, miközben rokonai szinte mind egy szálig áldozatokká lettek.

Az esszé végül pedig hatalmas merítéssel arra a kérdésre keresi a választ, hogy mi visz embernek látszó élőlényeket a genetikailag teljesen azonos fajtagatársaik elpusztítására. Ez a szaktudományosan tűnő megfogalmazás nem véletlen. Konrád egy Leonardo kíváncsiságával és hűvös tárgyilagosságával boncolgatja aprólékosan ezt a szörnyűséges szöveget.

Konrád György szövege ugyan sehol nem tesz aktualizáló utalást, de mondatai különös visszhangot vernek: „Ma már, hetven évvel később, inkább az odavezető út az érdekes, a szótól a tettig, és ami utána van: az előzmény és a következmény, a populista-fasiszta mozgósítás, a diktatúra kiépítése, és az ellenségként való definíció, amelyből ellenségként való determináció is lesz.”

Alföldi Róbert, amikor a színrevitel mellett döntött, valószínűleg sejtette, hogy személyes szakmai hitele is elegendő lenne az Uránia megtöltéséhez. De az is nyilvánvaló volt, hogy ez a szöveg a túróképeség határait feszegeti. Maga mellé választotta ezért társnak a Szakértők zenekart. Ez a sajátos formáció *Kovács Márton* vezetésével már számos színpadi mű zenéjét szolgáltatta. Igazi fúziós zene szól most az Alföldi által teremtett végtelennek tűnő csendek után, olykor a szöveg alatt, vagy azzal feleselve. Fúziós a zene, vagyis minden megszólal benne: áthangszerezelt magyar népdal – esetleg új dallammal –, klezmer, hagyományos (és free) dzsessz, cigánymuzsika, de még olyan részlet is, melyet Bartók Amerikában írt, boldogtalanságot árasztó művei folytatásának hihetnénk, holott egyértelműen Szakértők-muzsika ez, ilyen mivoltában össztéveszthetetlen.

A zenekarba ült Alföldi meghívására és énekelt, muzsikált két színész, *Hevér Gábor* és *Radnay Csilla*. Mintha csak oda született volna.

A monumentális szöveg és a hatalmas, lenyűgöző est végén hosszas vaspappal ünnepelhettük az előadáson megjelent Konrád Györgyöt is.

BJI

Olasz Ági (Vajda Tamás felv.)

Alföldi Róbert (Mitruczky Kinga felv.)

Báméskodunk

Nádasdy Ádám és a Kováts Kriszta Kvintett könyvbemutató koncertje a Goldmark Teremben

„Mert addig jó, ameddig álmélkodunk, míg báméskozó-, báméskozó-, báméskodunk” – szól a Budapest báméskozó című könyv motója. Ugyanez a jelmondata a rendhagyó könyvbemutató estnek, amely az idei fesztivál egyik záróeseménye volt.

Hogy miért addig jó nekünk, ameddig báméskodunk? Mert a báméskodó ember nyugodt és békés. Van ideje és kedve arra, hogy csak úgy lődörögjön akár Budapest utcáin vagy bárhol másutt, és figyelje a körülötte zajló életet. Az embereket, az utcákat, a házakat, a mindennapi élet apró-cseprő mozzanatait. A békés báméskodás lehetetlen, ha felfordulás van körülöttünk, ha a hétköznapokat eluralja a káosz.

Nádasdy Ádám

(Vajda Tamás felv.)

Na nem mintha mai világunk nem volna éppen eléggé kaotikus. De egy könyv, egy zenés est, egy kulturális fesztivál kiemel a hangulatrontó közegből, amelyben nap mint nap kétségbeesve keressük a kapaszkodókat. Egy kis muzsika, és máris a művészet biztonságát nyújtó sáncfalai mögött találjuk magunkat, ahol élvezettel elmerenghetünk, azaz elbáméskodhatunk mindazon, ami szép és jó. Lehet az bármilyen kicsiség, sőt, az örömet gyakran a legapróbb dolgokban fedezhetjük fel.

Ilyen kedves apróságokról szól a Budapest báméskozó című könyv a zenei CD-melléklettel, Nádasdy Ádám esszéiből és Kováts Kriszta dalaiból. A szövegíró Fábri Péter egy-egy budapesti legendát, híres személyt, jelenséget kelt életre. Nádasdy Ádám, a költő, író, műfordító és nyelvész hozzájuk fűzi a maga szubjektív jegyzeteit vérbeli budapestiként, aki egész életét a fővárosban töltötte.

Kováts Kriszta a kvintettjével hozza a maga formáját: tisztán csengő, erőteljes hangján énekel Domján Editről, a megrendítő sorsú, imádot színesítő nőről, aki negyvenévesen öngyilkos lett; a legendás Seress Rezsőről, a Szomorú vasárnap szerzőjéről, aki öregkorában a Kispipában zongorázott; a népszerű rádiósorozatról, a Szabó családról, amelyet 2500 adáson át egy ország hallgatott, és amelyből ma már senki semmire nem emlékszik.

Nosztalgikus esten vagyunk, hiszen a művészek a rendszerváltás előtti évtizedek megannyi mozzanatát idézik fel, hol édesen emlékezve, hol ironikus felhanggal. Az embernek meg is fordul a fejében: vajon a mostani fiataloknak mennyit mondhat mindez? Ám a kérdés felesleges, mert a Goldmark Terem közönségének soraiban alig látni 40 év alatti. Negyvenesek, ötvenesek, hatvanasok jöttek el a könyvbemutató koncertre, ők tapsolnak lelkesen a produkciónak. Nem azért, mert a Kádárkor annyira jó volt (ugyan melyik kor jobb a másikkal?), hanem mert akkor voltak fiatalok.

Ezért is olyan könnyű azonosulni

Nádasdy Ádám, aki csak úgy ontja a jobbnál jobb budapesti esszéket. Ifjú emberként ő még a tanúja volt annak, miképpen tartotta az egész országot izgalomban az először 1966-ban megrendezett táncdalfesztivál. Elmeséli, mekkora gyönyörűség volt a nemzedékének, amikor az Illés 67-ben a Még fáj minden csókkal megnyerte a vetélkedőt. Először érezte úgy, büszke lehet a hazájára – mondja –, aztán ez a büszkeség egy év múlva, 1968-ban odalétt: lerohantuk Csehszlovákiát.

Valahogy így keveredik a melázó és az ironikus nosztalgia a dalokban és az esszéikben egyaránt. Nádasdy a Szabó családról szóló szám kapcsán elmeséli az esetet, amikor 1972-ben egy haverjával séta közben valami el-

ürként idéz fel az egyik dal az amerikai szálloda magányában, és aki a Pál utcai fiúkra, Nemecekre, Bokára és a többiekre gondol. Mesteri az összekötés Domján Edittel: ő játszotta a főszerepet Molnár Az üveg cipő című darabjában. Öngyilkossága azokban az időkben a szabadság egyfajta megnyilatkozásának számított, amely kellemtlenül érintette a hatalmat. Valaki lelépett a színről, engedély nélkül, saját akaratából. A fiatal értelmiség, meséli Nádasdy Ádám, a tragédia mellett ezt a szabad személyiség gesztusaként is értelmezte. Éppen annak a személyes szabadságnak a jeleként, amelytől az emberek akkor olyannyira meg voltak fosztva.

Akadnak esszék, amelyek a mai viszonyokra is találóan utalnak. Nádasdy nagybátyja elesett a második világháborúban, az író tízéves kislánya pedig megkérdezte: kik lőték le a bácsit? Hát az oroszok! – hangzik a válasz, mire a kislány hitetlenkedve csóválja a fejét: a tanító néni nem ezt mondta. Mi hősiessen küzdöttünk a németek ellen az oroszok oldalán. Nádasdynak kellett elmagyaráznia, hogy fordítva volt, és a tanító néni „rosszul emlékszik.” Hogyne fordulna meg a fejünkben a történelemhamisítás mai jelensége, a manipulált emlékezetpolitika, a legújabb iskolai tankönyvek?

A Kováts Kriszta Kvintett hangszerrel és vokállal is lelkesen kíséri az énekesnőt, annyira, hogy meglepetésként a Szomorú vasárnapot maga Nádasdy Ádám éneklje el. Aztán a zongora mögött is sikerrel debütál.

Szóval báméskodunk egy jót. Nemzedékileg kirándultunk a közelmúltba, ifjúságunk hétköznapjainak világába. Egy kicsit összekacsintva, önmagunknak is megbocsátó nosztalgiaival: ilyenek voltunk. Ahogy a híres amerikai film címe is mondja.

Rados Virág

„Imák Auschwitz után” a Rumbachban

A kiállítás különlegessége, hogy különböző felekezetekhez tartozó egyházi személyiségeknek a holokausztról elmondott gondolataira reflektáló alkotásokkal mutatkoznak be a képzőművészek. Az esemény szervezője az Asztali Beszélgetések Kulturális Alapítvány.

A szakadó esőben is eljöttek a zsinagógába az érdeklődők, megteltek a széksorok, állóhelyek. Galambos Ádám evangélikus teológus, a kiállítás kurátora üdvözölte a megjelenteket, majd a mikrofonhoz szólította Heisler Andrást.

A Mazsihisz elnöke beszédében többek között elmondta: A Zsidó Nyári Fesztivál már több mint másfél évtizedes történetében egy rendhagyó program megnyitására kértek fel a szervezők. Rendhagyó, mert a fesztivál egészen az idei évig kínosan igyekezett ügyelni arra, hogy a programsorozat ne a zsidók holokausztélményéhez, hanem a közösség színes kultúrájához, a zsidó és nem zsidó kultúra szimbiózisa által létrehozott értékekhez, a zsidó élethez vagy akár a zsidó jövőhöz kötődjön.

S kérem, nem lehet félreérteni, már a cím is jelzi: Imák Auschwitz után – ez a kiállítás a hetven évvel ezelőtti szörnyűségek kapcsán fogalmazódik meg. Megvallom, amúgy is közeledik a zsidók legnagyobb ünnepeinek bűnbánati napja, szóval megvallom, első halláskor fenntartással fogadtam az Asztali Beszélgetések Kulturális Alapítvány és a Zsidó

Nyári Fesztivál közös meghívóját. Tartott ez mindaddig, amíg nem beszéltem személyesen a fesztivál igazgató asszonyával, Vadas Verával, és különösképpen Galambos Ádám evangélikus teológussal. Mindketten elmondták nekem a kiállítás esszenciáját, s azóta lelkes támogatója vagyok.

Majd a szónok így folytatta: Akik a kiállítás imádságait megfogalmazták, mindnyájan a magyar nyelv professzionális művelői. Felelősségük hatalmas, mert hatalmukban van az élet és a halál, mert szavaikkal képesek bennünket, hívőket elvarázsolni, s helyesen használva azokat, egészen addig a határig eljuttatni, ameddig szóval és szavakkal elménket lehet,

Kulka János, jobbra Zorán

(Vajda Tamás felv.)

Az idei fesztivál zenei programjai között is nagyon előkelő helyen állt Zorán Volt egy tánc című koncertje. A szervező, az esemény helyszíne (Dohány utcai zsinagóga) telt házat várt és kapott, sokféle korosztályból, akik szeretik az igényes, gondolatokkal, érzésekkel és érzelmi töltettel, vágyakkal és vádakkal átitatott zenét. Azok például, akik a beatkor szak hajnalán, 1961-ben megélték az együttes helyszín- és névváltását, a Metro Klub – Metro együttes hajnalát, hallhatták-láthatták a csapatot Zorán, Dusán, Frenreisz Károly, Schöck Ottó és Brunner Győző személyében. Jöttek a Táncdalfesztiválok, majd 10 kislemez, elsőként 1966-ban Édes élet címmel az első nagylemez, mely ötvenezer eladott példány után aranylemez lett, s melyet sok követett, platina is. Külföldi turnék, szólókarrier, válogatásalbumok. Zorán soha nem rutinból énekel, és – mint ezen a rendezvényen is – gyakran hív meg barátokat, pályatársakat koncertjeire, de szívesen tesz eleget ő is közös zenélésre-éneklésre szóló invitálásnak. Legtöbb dalának sikerre vivői állandó alkotótársai: testvére, Dusán és Presser Gábor. Számos zenéjére írt szöveget Gerendás Péter is... Igen. Bará-

tok, pályatársak, kapcsolatok kísérik pályafutását a kezdetektől. Zorán dalaiiban gyakran visszanyúl szerb gyökereihez, e témát egyik CD-je is feldolgozza.

Állandó zenekara: Horváth Kornél (ütőhangszer), Sipeki Zoltán (gitár), Lattmann Béla (basszusgitár), Gyenge Lajos (dob), Gátos Iván (billentyűs), Csányi István (szaxofon). Három vokalista és több duettben partnere: Óvári Éva, Kabelács Rita és Péter Barbara.

Szakmai pályafutását végigkíséri a legmagasabb szakmai és kormánykitüntetések sora, az Ezüstgitártól a Prima Primissimáig, a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztii keresztjéig (polgári tagozat) is számos egyéb elismerés, kitüntetés előzte meg és követte.

Nos, ott ültek a negyvenesek, ötvenesek, hatvanasok, és gyermekeik, unokáik is. A legismertebb dalok több ezer torokból, teljes szövegismerettel szóltak.

Zorán egész estés koncertje előtt köszöntötte a helyszínt és a közönséget, majd „Legyen jó a buli!” kívánsággal felcsendültek a dallamok, elsőként Leonard Cohen dalára a címadó Volt egy tánc (Dusán szövege mélyen elgondolkodtató, családjukat érintő, személyes élményen alapuló). Ezután következett a Valaki mondja meg, a Boldog idő, a Ne várd a májust, a Jaj... a szerelemnek mólnia kell, egy jiddis népdalfeldolgozás Kányádi gondolataival, majd színre lépett két pályatárs, két barát, Kulka János és Gerendás Péter, utóbbi néhány mondattal szólt közös munkájukról, majd felhangzott a Madár a dróton és a Barátok voltunk.

Zorán gondoskodott arról is, hogy kitűnő zenészei egy-egy szám során egyénekként is bemutatthassák improvizációs képességüket. Aki Zoránhoz közel áll, tudja, hogy testvérevel együtt mély kapcsolatot fűzte őket szüleikhez. Édesanyjukat Mamának szólították, így a gyermek-szülő érzést közvetítette a Ballada a Mamához („...én próbáltam jó lenni.”) című számuk is.

A művész másik vendége, Kulka János először szerepelt egy műsorban Zoránal. Felcsendült Cohentől a Halleluja, s nem ez volt az első szám, nem is az utolsó, melynek során állva, énekelve, percekig tartó tetszésnyilvánítást kaptak a közönségtől. A 21. dalt szintén Cohen ihlette, az volt a Záróra, a ráadások előtti utolsó szám. Háromszor tapsolták vissza őket, három felejtethetetlen dalt kapva a kitaró ünneplésért: Apám hitte, Ebben a dalban és a Kolo-anyagról egy pergő-fergetegest.

Zárószámként, valóban zárórát jelentve, egy hármas előadás hangzott el, a Kéz a kézben...

Fantasztikus este volt!

A Szent Efrém Férfikar

(Vajda Tamás felv.)

guli

Megint elment egy legenda

Nem volt zsidó! Akkor miért az Új Életben? Talán a végén kiderül...

Szeptember 11., 7 óra (este). Szakadó esőben is feketéllő tömeg a Hungária úti pályánál, amelyet ezúttal mécsesek fénye „világít” meg. Az őt ismerők, akik látták is játszani, természetesen kevesen vannak. De vagyunk néhányan, akik sok-sok évig lestük a Csikar-Dalnoki párharcot a Kinizsi (Fradi) – Vörös Lobogó (MTK) meccsken. Őlték egymást a pályán. A Fradi legendás hátvédjének legnagyobb ellenfele volt (az ő szavai). Váltakozó sikerű viadalukban Dalnokit a Fradi-tábor „Puha vagy, Jenő!” skandalásával biztatta. Mi, akkori szurkolók, meg voltunk győződve, hogy a meccs utántól a következő ha találkoznak, „megölik” egymást... Megtudtuk (jóval később), hogy a magánéletben a legjobb barátok voltak.

Egyik méltatóját idézem: Ha egy pesti polgári családban születik, profeszor lehetett volna. Annyi esze volt. S hogy miért az Új Életben?

A Szeged-Móráváros cigánynegyedében az MTK fedezte fel a jövő nagy tehetségét. Felhozta a fővárosba, és ekkor kezdődik csodálatos játékkútja. Az Andrásy úti Rozmaring presszó akkori törzsvendégei nagy becsben tartották őt, jól szórakoztak találó bemondásain, partnerei voltak civil szenvedélyeiben (pl. kártya).

En mindent a zsidóknak köszönhetek – mondhatta volna... Ha azokban az időkben „izraeliták” is voltunk a hivatalos nyelvzetben. Lehet, hogy baráti-családi körben mondta is.

Mondhatta volna... Nyugodj békében, Sándor Károly!

Kardos Péter

„Imák Auschwitz után” a Rumbachban

(folytatás az 5. oldalról)

föld felé, s hatvannyolc zsidó katona esett el a harcokban Izraelért. A tűzszünet első napján pedig hatvannyolc kicsiny zsidó újszülött jött a világra Beér-Sevában. Szinte bibliikus a történet, s aki ezt hallja és van füle, szeme és feje hozzá, az bizonyára közelebb kerül a Mindenhatóhoz. Úgy gondolom, a kiállítás is pontosan ezt a célt szolgálja. Köszönöm alkotóinak és gratulálok szervezőinek. Legyen e kiállítás a bocsánat és a megbocsátás szimbóluma, szolgálja a hiteles emlékezést, a nemzetek és a vallások közötti békét. Úgy legyen, ámen.

Ezt követően Galambos Ádám gondolatai következtek. Egyebek mellett elmondta: Többen úgy fogalmaznak, hogy a holokausztban a zsidóság halt meg. Azonban egyre erőteljesebben előkerül az a megközelítés, mely szerint a kereszténység és az ember kudarcáról beszélünk. Hogy lehetett, miként alakulhatott ki, hogy az ember saját hitével, a testvérszeretet kulcsfontosságú gyakorlásával szembe forduljon? Sokféle magyarázatot, káini választ, kibúvót ismerünk, de ha a valóságot leplezetlenül keressük, egyik sem ad megnyugvást. A valóság más. A valóság úgy, mint ahogy az itt látható alkotások, a zene, az imádságok, és maga az épület is, alázatért és bocsánatkérésért kiált. (...) Az imádság nem állásfoglalás, nem embereknek való megfelelési kényszer, hanem az Isten felé fohászoló bocsánatkérés és megbocsátás hangja tud lenni. Az, hogy ebben több felekezet és művész is képviselteti magát, talán kifejezi: a megbékéléshez és az őszinte szóhoz

közösségre van szükség. A bocsánatkérés és a fohász eme halk, de a reménység szerint őszinte hangja a szétszakadás és megosztottság helyett az összefogás jele – mintegy kiáltvány –, az alázat kifejezője lehet.

Az evangélikus teológus előadását az alábbi mondatokkal fejezte be: A kereszténység liturgiájában együtt mondja a másikat: Békesség néked, míg a zsidó liturgiában naponta többször imádkozzák az egész világ békéjéért: Aki békét teremt a magasságokban, ő teremtsen békét számunkra is. Ma, amikor az Otto Wagner által tervezett, Rumbach Sebestyén utcai zsinagógában körbenézek, óhatatlanul egy 1908-as kiadású, kicsinyke zsidó imakönyv jut az eszembe, melyben rabbik imádságai mellett katolikus és evangélikus püspökök fohászai is szerepeltek. Ugyanakkor nem tudok úgy tekinteni ezekre az omladozó, málló falakra, hogy ne jusson eszembe a bejárat mellett feltüntetett emléktábla felirata, mely szívembe vési, hogy 1941-ben ez az épület is deportálások gyűjtőhelyeként működött. Hetvenöt éve, 1939. szeptember 1-jén tört ki a második világháború. Ma a benépesült zsinagóga épülete, a művészek és felekezetek összefogása talán hozzájárul ahhoz, hogy valami más tűnjön föl előttünk. Valami, ami nem osztoroz, nem megosztásra épül, hanem alázattal, tiszta hangként, közösen szól. Köszönöm a művészeknek, püspököknek, teológusoknak, a tisztelt jelenlétűeknek és minden jóakarátú embernek, hogy közösen állunk ki egy egymást megbecsülő, emberibb, testvéribb, etikusabb világért.

Következett a határon túl is méltán elismert *Szent Efrém Férfikar*, művészeti vezetője *Bubnó Tamás*. Az előadás során felcsendült a Sömá Jiszroél, a Bóruich Sém, majd Victoria, Liszt, Goudimel és Jekimov kórusművei hangzottak el. Ezután kezdődött meg a kiállítás bejárása, melyhez Kurtág György zeneszerző és zongoraművész dallamvilága szolgáltatott aláfestést.

A kiállított festmények, szobrok *Haraszt István* szobrász-kinetikus művész, *Benczúr Emese*, *Lovas Ilona* képzőművészek, *Haász István*, *Klimó Károly*, *Konok Tamás*, *Krajcsovics Éva*, *Matzon Ákos*, *Nádlér István*, *Szűts Miklós*, *Tölg-Molnár Zoltán*, *Vojnich Erzsébet* festőművészek alkotásai voltak.

Fantasztikus megvilágítással, a földön, a zsinagóga falainak támasztva, üvegek alatt olvashatók voltak *Várszegi Asztrik* katolikus püspök, pannonhalmi főpapát, *Szabó István* református püspök, *Papp János* baptista elnök, *Fabiny Tamás* evangélikus püspök, *Varga Mátyás* bencés szerzetes, *Frölich Róbert* főrabbi, *Verő Tamás* és *Róna Tamás* rabbi, *Gáncs Péter* evangélikus elnök-püspök, *Fisch Vilmos*, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának főtákarát, *Steinbach József* református püspök gondolatai, idézetei.

Kitűnő szervezés és rendezés, tartalmas előadások, látvány, szép gondolatok, lélekig ható dallamok... ez jellemezte a Rumbach-beli kiállítás megnyitóját.

– gj –

MAGÉN ISTVÁN

Levelek könyve

Vannak léleknesesítő könyvek. Bölcsék kutatják, hogy milyen módon boldogít a kinyilatkoztatás. A zsidó etika életgyakorlat, mindenre kiterjedő és megváltoztathatatlan. „Őrizétek meg tehát e szövetség szavait, és tegyétek meg, hogy boldoguljatok mindenben, amit cselekedtek.” (Mózes V. XXIX. 8.)

De mi történik a levelekkel? A megszentelt és megátkozott levelekkel, a jó időkben vagy rossz időkben írottakkal? Mi az, ami a levelek elemzésére ránehezedik, ahogyan a mindennapi életre a múlt és a jövő? Talán a szövetség, mint az egyetlen lehetőség, mely az elbeszélhetőség logikája szerint új utakat keres? A számítógép feltalálásával egy szempillantás alatt megszűnt a levél és a levélolvasó közötti kapcsolat ódivatú közelsége. Amit egy papíralapú levél közöl, az a levél írójának szöveggé komponált, megszerkeszthető, kikövetkeztethető egyénisége. Ha egyszer megtörténik a valódi és a virtuális összeolvadása, az olvasó, mint valami pókhálón, fennakad a horizontok metszéspontjában.

Albumszerű, simogató kiadványt lapozgatok. A címe: Közös gyökereink. Hosszan elnyúló, rugalmas papírból készült oldalai olyanok, mint a pálmalevél. Legyezgetnek, mint a fújdogáló földközi-tengeri szél. Kis példányszámú kiadvány sikeredett, a legkorszerűbb technikával, kizárólag a családnak. Az Ecksteineknek és a Goldsteineknek.

Nem időzöm sokáig annál az egészen magától értetődő pillanatnál, amikor a kilencvenes években a ramat-gani Eszter Lemberger először találkozott édesanyja összegyűjtött levelezésével.

Járó Kati írja az ajánlásban: „Az idézetgyűjtemény, amit kezdenben tartasz, azért készülhetett el, mert Zahava Goldstein, született Eckstein Aranka gyűjtötte és megőrizte a levelezést, melyet választottjával, későbbi férjével, barátaival és főleg testvéreivel folytatott azután, hogy 1935-ben Magyarországról, ifjúságának felvilágosult szellemű kisvárosából, Páparól kivándorolt Palesztinába.”

Eszter sematizmus nélküli, teremtő képzelettel megalkotott leveleket talált. Ezek a levelek az elmesélés, a leírás, a továbbadás láncolatszerű kifejeződései, jelentős vagy jelentéktelen dolgok megnyilatkozásai. Az időt tanították, a levélolvasás tudományát, az események nyomon követését, az időben visszafelé olvasást a múltba.

Páparán, a Kuruc utca 2.-ben kezdődött a történet. Az Ecksteinek története legalábbis, abban a pillanatban, amikor Teréz, Eckstein Izidor rabbi felesége 1913-ban megözvegyült, és hat gyermekével, Jenővel, Arankával, Flórával, Jolánnal, Adolfal és Dórával hazaköltöztek Páparára édesapjához, Eckstein Ármin hitoktatóhoz, aki akkoriban másik lánya, Berta népes családjával lakott. Az ösök közötti véletlen névazonosság csak megerősíti a dedúnoka, a kiadvány megálmodója, Járó Katalin

által 2014-ben megfogalmazott ars poeticát az „Ecksteinségről”: „Számomra nagyon fontos volt a levelezésen keresztül ismerkedni múltunkkal... (...) E »sarokkövek« talán így fogalmazhatók meg: Minden körülmények között élni kell! Ehhez erőt méríteni a mélyben gyökerező, mindennél erősebb családi összetartozásból lehet. Mindenféle különbség, vallásosság vagy vallástalanság, politikai felfogás, pártállás stb. elfogadására nyitottan élni, toleránsan elviselni, sőt elvárni minden esetben a nyílt, őszinte eszmecsere.”

A tradicionális népi elbeszélések, melyek valamely közösség, dinasztia, család megalapításának történetét mondják el, részei a nemzeti krónikának. Aranka édesapja, Eckstein Izidor (1863–1913), a budapesti Garay utcai imaház rabbija volt. Amikor meghalt, a Csörst utcai temetőben helyezték örök nyugalomra. A Hernád utca 28.-ban lakott családjával, előző házasságából hozott négy gyermekével, akik a Terézzel kötött házasságából való hat gyermekének a féltestvérei lettek. Eckstein Teréz 1935-ben ezt írta Palesztinába alijázott lányának, Aránakán Páparól: Át vagyok hatva az érzéseimtől. A Mindenhatót kérem, hogy továbbra is sikerüljön, mint eddig. A pápai hitközség öröme leírhatatlan. Amerre megyek, ünnepelek. Szeretnék látni boldogságodban.” Teréz jellegzetes, szájkás betűkkel írt soraihoz írtak lányai, Berta, Jolán és Flóra, egymás kezéből kapkodták ki a levélpapírt, aztán az unokák, rokonok is hozzábiggyesztettek.

Aranka, most már Zahava esküvője Goldstein Zolival (Jehosua) 1936-ban volt Jeruzsálemben.

Zahava írta a Szentföldről testvéreinek, Dóráknak 1946-ban: „Leveled nagy öröm, hisz az ajándék Katinka volt, akiről még nem is hallottam. Eszterre értelmes, sőt intelligens, olyan, mint ha a barátnőm lenne. Zippora nehezebb ügy, pajkos, cigányszemű, huncut... (...) mint a képen. Juditka szőke, kék szemű, igazi jó kislányka. Hol van Katinka, míg te munkában vagy? De besoroznám ide 4-es fogatnak!”

A sorsok definíciói hiányosak, hiányosságukban is a teljesség vázlatai. A levelezés feltárulkozásra kötelez. A Spinozában megtartott családi összejövetel dokumentuma ez az album. Az Ecksteinek és a Goldsteinek üzenete a visszatérés kalandjáról szól. Tulajdonképpen egy kicsit mindnyájunkról is, azokról is, akik itt maradtak. A megsárgult fényképeken szüleinkre, nagyszüleinkre, dédszüleinkre emlékezünk. Aki megérti ezeket a leveleket, az saját életét és tágabb értelemben vett családjáét értelmezi újra. Ezek az üzenetek nem a valóság képmásai. Ez a valóság maga.

Eszter visszaemlékezése 2004-ből: „Szüleim nem tudtak semmit arról a szörnyűségről, ami Európában történt. Hallották a szóbeszédet, és a Vöröskereszthez fordultak, hogy kiderítsék, mi

történt a családdal.” Néhány levél, fotó, házassági szerződés, sebtében megírt képeslapok. A karcsú, csinos Eckstein lányok sétálnak a pápai utcán. A gyönyörű Goldstein lányok mint Saron rózsái egy csokorban, Ramat-Ganban: Eszter, Cipi és Judit. A hosszúra nyúlt árnyak és a letompított fények mint valami optikai ábécé rekonstruálják a negyvenes évek Ramat-Ganját, a kertvárost, az épülő, reményteljes falut. A képek, a szövetségkaszok a számítógép ikonjainak rendjében vagy rendtelenségében sorakozva a megértés, a cselekvés és az alkotás hármasságát sejtetik.

„Anyámnak haláláig nem volt nyugalma, bűnösnek érezte magát, mivel életben maradt” – vallotta Eszter. Az Eckstein lányok, Eszter és Judit, itt jártak Budapesten. A harmincas évek Pápa környéki magyarját a szabrék jellegzetes akcentusával törik. „Cipi már nincs köztünk...”, mondták. Összesen 13 unokájuk van. Judit lányában, Zahavában az erős, magabiztos, bátor asszony, Aranka nagymama született újjá. Az Eckstein lányoknak feladatuk van. Azt kell bizonyítaniuk, hogy a jelen a múlttól elválaszthatatlan, hogy az egymás mellé, egymás után rendelt nemzedékek szimbólumok, ők a jövő és a múlt, a zsidó nemzedékek végtelen, legyőzhetetlen láncolata. „A háborút túlélő fiatal generációt a levelezésben többen is képviselik – írja Járó Katalin. – Legtöbbjük 15–25 évesek ekkor. Az élet kapujában kell eldönteniük, hogyan tovább.”

A zsidóság megtapasztalásához alig van félreérthetőbb kategória, mint a soá. Árulást követően el a történelmünkben, ha figyelmen kívül hagyunk a próféták állásfoglalásait. A kinyilatkoztatás Isten tervével azonosítható. A prófécia feszültségét figyelhetjük meg a levélrészletekben. Schük Frigyes (Öcsi) az egyetlen gyermeke Eckstein Bertának, Schück Árminnének a nyolcából, aki túlélte a lágert. A koncentrációs táborból tuberkulózissal tért haza, alijázott, később neves héber költő lett Izraelben. Öcsi írta 1948-ban: „...azt hiszem, jobb, felemelőbb egy új hazát építeni, mint egy voltat (régit), mely annyiszor megcsalt bennünket.”

Bármit állítunk is, lehet, hogy ezeknek az állításoknak nem ugyanaz az értelmük, de nem is különböznek teljesen. Valami közöshöz való más-más kapcsolódást fejeznek ki. A dolgok egysége ebben a különbözőségben rejlik. A cionizmus is, mely ugyanígy többféle megközelítésben, különféle értelmezésben látszik. Az Eckstein unokák közül Joszi érkezett először az országba. Utána Éli, Breuer, Öcsi, Rózsi, Médi, később Júda, Judit és Bandi. „A háború után házunk, Ramat-Gan, Pürim utca, bevándorlóközponttá vált – meséli Eszter. – Szüleim mindenben segítettek a bevándorlókot. Otthont és lelki támogatást adtak nekik. (...) Befogadtak jó pár fiataalt. (...) Idősebb testvéreimnek tartottam őket, és nagy hatással voltak rám. (...) Öcsi, Éli és Joszi intellektuális klubot nyitottak lakásunkban. Órákig ültek anyámmal, és politikáról, ideológiáról beszélgettek.

Eckstein Natan Wolf rabbi (Volvi) írta fiainak az első világháború poklából: „Minden istenhívó emberben, tartozzon bármely felekezethez, ha betartja annak törvényeit, felebarátodat, az Isten képmására teremtett embert tisztelheted.”

Sólyom Janka a Spinozába ment

Ha én Színművészeti Egyetem lennék, nem adnék diplomát azoknak a végzősöknek, akik nem tudnak felsorolni a múltból legalább 100 művésznevet! Akiknek nincs fogalmuk a múltból, azok sem a jelenben, sem a jövőben nem igaziak. Nem így Hajdú László és Molnár Gyöngyi színművészek, akik Czeizel Gábor rendezővel kézbe vették Méray Tibor nyomozását arról, hogy Ki volt Sólyom Janka?

Speciel én nagy izgalommal ültem be a falatnyi nézőtérre, mert a szórólappal annyit elárult, hogy a dizőz a zsidótörvények miatt nem léphetett a dobogóra, de hogy mi lett vele később, azt itt majd jól megtudom. Nem szeretnék poengyilkosságot elkövetni, de ezt szorgalmas fülelésem ellenére sem tudtam meg. Viszont megtudtam egy csomó mást, ami még fénykorában (vagy azután) történt vele.

1902-ben született és 1972-ben halt meg. (Sírja a Farkasréti temetőben található.) 1929-ben Rákosi Jenő fedezte fel mint színésznőt. Pesten kívül játszott Bécsben és Berlinben is. Hivatalos pályáját Debrecenben kezdte. Ebben az időben nagy elismertsége volt az igényes dalok előadásának. Ő Medgyaszay Vilmát választotta példaképül. Kabarekban is szerepelt, műsora alatt pissenés sem volt a nézőtérre, még a pincérek is elnémultak. Fellépett filmszínházak kulturális műsoraiban, valamint az irodalmi kávéházaként működő New York kávéházban is. 1950-ben férjhez ment, asszonyneve széki gróf Teleki Józsefné. Ebben az időszakban a Vidám Színpad foglalkoztatta. Költő is volt, annyira, hogy *Ilyen szeretnék lenni* címen kötete is megjelent. Dalait a bú, a szomorú szerelem, az elhagyatottság érzése jellemezte. Holott költőóriások vették körül Heltaitól Szép Ernőn át, de Adyt, Radnótit és József Attilát is ide lehet sorolni. Attilával a fáma szerint több is történt, mint hódolat. A költő és a művésznő Balatonszárszón ismerkedett meg, ott nyaralt József Etelka. Janka pedig Siófokon pihent, és meglátogatta őket. Az ismeretséget többszöri levélváltás követte. József Attila számára izgalmassá vált, hogy költeményeit megzenésítve hallhassa. Így történt, hogy 1936-ban a művésznő Klotild utcai lakásában megbeszélésre ültek össze Buday Dénes, József Attila és Sólyom Janka. Még később is találkoztak, de erről részleteket nem tudni. Ám az tény, hogy József Attila Ma-

ma című versét Sólyom Janka elénekelte. A költő nem ült le a közönség soraiba, a félrehúzott függöny mögül figyelte az előadást. Futó viszonyukat az irodalomtörténeti morzsák így magyarázzák: „A szempillarezetgető dizőz a szabadságot jelentette József Attilának.”

1957-ben Párizsból hazajövet ezt nyilatkozta: „San-láz csapott meg Párizsban. A sanzon olyan műfaj, melynek létjogosultságát nem lehet kétségbe vonni!”

A két fiatal szereplő remekül bírja az elfeledett korabeli dalok interpretálását. Gyöngyi többször is átöltözik, de mindvégig elegánsan vonzó stílusban tér vissza. László fehér csokornyakkendőben, göndör hajával a

megtestesült kedvesség. Elhangzanak megzenésített versek, Radnótitól az a néhány sor, amit halála előtt írhatott: „Két karodban a halálom, mint egy álmon átesek...” Mint itt megtudtam, az „Anyám, én nem ilyen lovat akartam” nemcsak szólásmondás, hanem Szabédi László egy megható költeményének a címe is.

Aztán, mint az est fénypontja, megjött a címszereplő, Sólyom Janka is! A gramofonból a hangja, a vetítőben a fényképe. Nagyon divatjamúlt, nagyon avított. És mégis gyönyörű, mert elmesél egy asszonyt a múltból. A hangjával, a dalválasztással csöpögtet nekünk valamit a 20-as évek módijából.

(bozsán)

SPÁNN GÁBOR

Párválasztás

A sádchen – mint zsidó specialitás – ősi eredetéről és mai változatairól már többször írtam ezeken a hasábkokon. Most inkább azt mesélem el, hogy a tömegszórakoztatás miképp nyúlta le ezt a valamikor egészen intím és családon belüli eseményt, építve a „kukkolási vágy” örök emberi szenvedélyére. Valamint azt is, hogy egy fantáziadús zsidó elme – legyen az bármilyen élemedett korú – hogyan próbálja hasznosítani az egyébként kényes és régebben tabutémát. Olvasóink valószínűleg nem felejtették el, hogy a különböző kereskedelmi televíziók miként csináltak olcsó tömeglátványosságot a legősibb emberi ösztön, a párkeresés nehéz, de tiszta vágyából. Tévétörténeti adatok bizonyítják, mekkora sikerük volt a közelmúlt párválasztási show-inak. Ugyebár mindenki emlékszik a Nagy Ó teniszbajnokának küszködésére és vívódására, míg végül lekötötte magát (legalábbis az adásidő végéig) egy próbababa (manöken) mellett. Egy fél országot kötött a képernyők elé a szíveket tachycardiába kergető cím: a híres lantművész házastársat keres. Órákig izgult egy ország, hogy a jobb sorsra érdemes zenész kit választ a néha olyan küllemű női statisztákból, akiknek láttán a legéhesebb oroszán is vegetáriánussá válna. Aztán ott volt a Házasodik a gazda c. társkereső műsor, amiben jelentkezett valamennyi olyan körömpéítő hölgy, aki tehenet az életében csak tejesdobozon látott, éppen ezért az izgalmas próbatételek során általában a bika mellé ült le, megfejti azt.

Tudok lányos családról, ahol a nagymama izgalmaiban afőlött, hogy kit választ a gazda, addig rágta a körmet, míg szerettei el nem zárták a műfogsorát. Egy ideje nem látok ilyen jellegű műsrot, de hát még a magamfajta mazochista sem kapcsol minden perifériák kábel-tévé-csatornára, ahol esetleg folytatják a hagyományt. Viszont találkoztam egy ma már zsidó öregek otthonában élő, dús fantáziájú egykori újságíró kollégával. Felcsillanó szemmel húzott magához, leszakítva a zakógombomat, és fülembe súgta – nyilván nehogy idegenek lenyúlják – országos ötletét. Öregem! Készülök beadni valamelyik kereskedelmi tévébe az évszázad műsorötletét. Az én sorozatom magyar címe az lesz: A nagy kripli! (Der Grosse Krippe!) Egy 80 éves, szegény sorsú, beteg zsidó nyugdíjas egy körgangos ház komfort nélküli egyszobás lakásába gondozónőt keres. El tudod képzelni, mennyien tolonganak majd már a castingon is? Csinos, házias fiatal hölgyek jelentkezését várjuk, akiknek a főhősünkkel történt minden együttlétiük esténként adásba kerül. Első nap majd abban vetélkednek a hölgyek, ki tud változatosabb, szigorúan diétás háromszori étkezést biztosítani számomra – hisz a főszerepet magam játszom – napi 200 forintból. A második részben az képezi az izgalmas vetélkedés tárgyát, hogy kinek sikerül a külön is kivethető alsó és felső fogsoromat fehérebbre sikálni a leg-
rövidebb idő alatt. Úgy döntöttem, hogy aki ezt is megnyeri, azt választom. A produkciót, biztos vagyok benne, német nyelvterületre is el tudjuk adni, mert a próbák után a legszebb hangú színész által szinkronizálva elmondom: *ich habe in meinem Leben nur zwei Lieben: eine Rose und eine Lise! Sclerose und Paralise.*

Az én rafinált és pihentagyú hűtestvérem még hozzátette: a jelentkezők vizsgatalsául elmondom: *játékunkban vesztes nincs, tudniillik azok között a hölgyek között, akik a próbatételek folyamán kiestek, közjegyző jelenlétében sorsolják ki a halálom után fölöslegessé vált csipőprotézisemet.*

...és ideje van a nevelésnek

Az agglegények többet tudnak a nőkről, mint a nős férfiak, különben ők is megnősültek volna.

A gazdasági válság és az emelkedő energiaárak miatt arra kényszerültünk, hogy kikapcsoljuk a fényt az alagút végén. A kellemetlenségért elnézést kérünk.

Az élet csak addig tart, amíg a cédula a csuklódról lecsúszik a nagylábujjadra. De a közties időt próbáld tartalmasan eltölteni!

TÁBOROZZ A BUDAPESTI ZSIDÓNEGYEDBEN! TÖLTS VELÜNK NÉGY NAPOT AZ ŐSZI SZÜNETBEN!

Ismerd meg hagyományainkat, találd meg gyökereidet, építsd identitásodat!

2014. október 26.–29.

A Magyar Zsidó Levéltár őszi zsidó hagyományismereti táborát hirdeti. Várjuk azokat a zsidó gyökerű, vidéki és magyar anyanyelvű határon túli, 7.–11. évfolyamon tanuló fiatalokat, akik szeretnének megismerkedni nagyszüleik, dédszüleik hagyományaival és a mai zsidó ifjúsági élettel.

Ez nem egy poros levéltári program!

Amire számíthatsz:

Játékos levéltári kutatás, a zsidó Budapest és a tradíciók kalandos megismerése, beszélgetések és találkozás zsidó ifjúsági szervezetekkel, kóser pizzavacsora, temetőfelfedező túra, esti meglepetésprogramok. A jókedvről mi gondoskodunk!

Amit mi állunk:

szállás, kóser étkezés, 24 órás felügyelet, programok belépődíjai, indokolt esetben támogatás az utazási költségekhez.

Amit tőled várunk:

a jelentkezési lap elküldése az alábbi e-mail címre.

Jelentkezés és további információ:

Dancz Vera

Magyar Zsidó Levéltár, 1705 Bp., Wesselényi utca 7. Tel.: +36-1-413-5547

family@milev.hu

A programot a JOODS HUMANITAIR FONDS holland alapítvány támogatja.